

Проблеми сучасної термінології

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Стаття присвячена проблемам сучасної термінології, розвитку української терміносистеми, створенню термінологічних словників. У статті також йдеться про етапи розвитку української термінології, про перспективи її розвитку.

Ключові слова: *термінологія, терміносистема, термінологічні словники,*

Abstract

The article deals with the problems of modern terminology of Ukrainian terminology, creation of terminological dictionaries. The article also refers to the stages of development of Ukrainian terminology about the prospects of its development.

Keywords: *terminology, terminological system, terminological dictionaries,*

В усі часи суспільство дбало про досконалість термінології. Історія української культури тісно переплітається з проблем термінології не тільки з боку представників наукової еліти, але й широких кіл освічених людей.

Сьогодні особливого значення набула потреба створення україномовної терміносистеми і, зокрема, науково-технічної, що впродовж тривалого часу перебувала в потужному силовому полі російськомовного впливу.

З часу здобуття незалежності в Україні спостерігається термінологічний «вибух». Упродовж останніх років створено словники з інформатики (укладачі Р. Іваницький, Т. Кияк), програмування, обчислювальної техніки (А. Бартків, О. Гринчишин, Я. Гринчишин), військової справи (А. Бурячок та ін.), медицини (Л. Петрух та ін.), правничої термінології (С. Воробйова та ін.), започатковані словники з раніше відомих сфер, такі як богословська термінологія, також вийшли серйозні наукові дослідження. Свідченням посиленої уваги до проблеми термінології є кілька міжнародних конференцій у Львові, загальноукраїнські конференції в Інституті української мови АН України, при Києво-Могилянській академії, відображення термінологічної тематики в матеріалах міжнародних конгресів українців, численні публікації в наукових збірниках, засобах масової інформації.

Оскільки терміносистема є складовою частиною мови, то її стан залежить від мовної політики державних інституцій - уряду та законодавчих органів, зусилля яких спрямоване на розвиток функціонування державної мови в усіх ланках життєдіяльності суспільства. У 2003 р. Верховна Рада України після парламентських слухань про функціонування української мови в Україні рекомендувала Президентові України створити Центральний орган виконавчої влади з питань мовної політики та консультативно-дорадчу раду з провідних фахівців - представників галузевих інститутів НАН України. Кабінету Міністрів рекомендовано створити Управління з питань мовної політики. Можна сподіватися на більшу увагу відповідних установ і до термінотворчої діяльності. Особливого значення набула потреба створення україномовної терміносистеми і, зокрема, науково-технічної, що впродовж тривалого часу перебувала в потужному силовому полі російськомовного впливу. Узагалі вся історія українського термінотворення пов'язана з вирішенням проблеми відбору національної чи чужоземної назви для

того, щоб позначити конкретне наукове поняття. Один із авторів журналу «Основа» (1861р.) М. Левченко свого часу писав, що терміни наукові треба складати в дусі народної мови. Він пропонував словничок кількох десятків інтернаціональних слів та їх україномовний переклад, наприклад: *арифметика – щотниця, астрономія – зірниця, автомат – самодрук, амплітуда – розмах.*

У 1918 році українська мова стояла перед сумним фактором впливу російської мови. В умілих руках русифікаторів вона ставала часто макаронічною у науковій термінології та фразеології. Як відповідь на русифікацію виникає **пуризм** – російські слова замінюють на питомо українські, наприклад: *маятник – хитун, басейн – водозбір, прес – чав, масштаб – мірило.*

З російської мови українська перейняла слова-терміни, які вживають у невідповідному значенні, наприклад: *рос. лошадиная сила – це робота, а не кінська сила.* З'являються кальки, побудовані з відхиленням від норм українського словотворення, наприклад: *лісовод* замість *лісівник, вітролом* замість *вітровал.*

На сьогодні зроблено вже чимало. Вітчизняні термінотворці, очолювані одним із центральних органів виконавчої влади - Держстандартом України, виконали значний обсяг робіт. Закладено теоретичні основи українського технічного термінотворення, введено в дію понад 600 різногалузевих державних стандартів на терміни та визначення, якими послуговуються як підприємства-виробники, так і споживачі.

Автори сучасних російсько-українських термінологічних словників досягли успіхів у створенні та перекладі термінів, тлумачення яких в обох мовах не збігається.

Останнім часом для заміни запозиченого російського слова «провід» використовують корінь - гін-, наприклад: *водогін* замість *водопровід, газогін – газопровід.* Проте й надалі поза увагою наукової дискусії перебувають прикметники із запозиченим російським терміноелементом (-образный, -видный, -подобный). В українській мові потрібно замінювати кореневий елемент суфіксом –уват-: *газуватий, зіркуватий, пилкуватий* (а не *газоподібний, зіркоподібний, пилкоподібний*). Інколи російський взірць орієнтує неправильно: *газообразный – це не газоподібний, а просто газовий* (у назві агрегатного стану речовини).

Крім зросійщення, в українському науковому мовному середовищі виникла нова загроза – українська інглиш, тобто український варіант англійської мови.

Англіцизми, тобто слова і словосполучення позичені з англійської мови або утворенні за її взірцем, активно поширились в українській мові наприкінці ХХ століття. У науковій сфері вони найбільше вплинули на термінологію гуманітарних наук, менше – природничих. Так вживають, наприклад: *концепт* замість *поняття, брокер – посередник, менеджер – управлінець, дистриб'ютор – розподілювач, голкіпер – воротар, рефері – суддя на лінії, мас-медіа – ЗМІ, креативний – творчий, біг-борд – стенд, респект – пошана, генерація – покоління, імплементація – впровадження, внесення.*

Берегти українське мовне докільля сьогодні означає не тільки шукати способів уникати російськомовних термінів. Великомасштабні глобалізаційні процеси висунули на перше місце в світовій комунікації мову англійську, яка не тільки збагачує словник українського науковця, а й витісняє з нього питомі слова і вирази. Так формується почуття меншовартості рідної мови, її неспроможності обслуговувати наукову сферу.

Для активізації матеріального і духовного розвитку незалежної України важливе вдосконалення наукової мови, що є одним із суттєвих чинників інтелектуального потенціалу суспільства. А оскільки наукова мова спирається на термінологію, то зрозуміло, що вдосконаленню термінології потрібна першочергова увага. Цим покликана займатися окрема наукова дисципліна - термінознавство, що досліджує будову і функціонування термінів у системі літературної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми українського термінознавства: Підручник. К.: Івц "Видавництво «Політехніка»"
2. http://pidruchniki.com/1728092440662/dokumentoznavstvo/problemi_suchasnogo_terminoznavstva
Табачишина Марина Юріївна студент Вінницького національного технічного університету
Електронний адрес: mbg2b16b.tabachyshyna@gmail.com
Vinnitsia National Technical University

Табачишина Марина Юріївна – студентка групи 2Б-166, факультет будівництва теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: mbg2b16b.tabachyshyna@gmail.com

Науковий керівник: *Абрамчук Оксана Володимирівна* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Tabachishina Marina Y. – Department of Building Heating and Gas Supply, Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia, email : mbg2b16b.tabachyshyna@gmail.com

Supervisor: *Abramchuk Oksana V.*, PhD., Associate Professor, Department of Linguistics. Assistant Department of Linguistics. Vinnitsia National Technical University, Vinnitsia.